

Etické dilemy u pracovníkov pomáhajúcich profesií

Ethical Dilemmas in Helping Professions

ADAM HOMA*

Katedra psychológie, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Moyzesova 9, 040 01 Košice, Slovenská republika, adam.homa@student.upjs.sk

MONIKA HRICOVÁ

Katedra psychológie, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Moyzesova 9, 040 01 Košice, Slovenská republika, monika.hricova@upjs.sk

Abstrakt: Vieme málo o etických výzvach, ktorým členovia pomáhajúcich profesií reálne čelia a ktoré môžu ovplyvniť ich duševnú či emocionálnu stabilitu, ako aj ich profesionálne správanie. Účelom tohto výskumu bolo pomocou interpretatívnej fenomenologickej analýzy (IPA) preskúmať obsah etických dilem a problematického etického rozhodovania u pracovníkov pomáhajúcich profesií. Realizovali sme pološtruktúrované rozhovory s piatimi respondentkami, ktoré v čase získavania dát vykonávali profesiu psychológa so špecializáciou v oblasti poradenskej a školskej psychológie. Výsledky ukázali, že etické dilemy, ktoré sú opísané v odbornej literatúre sa neraz vyskytujú aj v psychologickkej praxi, no v skutočnosti sa zriedkakedy javia ako čistý spor dvoch etických princípov. Naše zistenia môžu prispieť k pochopeniu toho, ako sa profesionáli správajú a čo prežívajú v situáciách, kedy si musia vybrať, ktoré z konkurenčných usmernení či morálnych princípov uprednostnia.

Kľúčové slová: etické dilemy; etické rozhodovanie; kvalitatívny výskum; pomáhajúce profesie; profesijná etika

Abstract: We know little about the ethical challenges that members of helping professions face, which can influence their mental or emotional stability as well as their professional behaviour. This research aimed to examine the content of ethical dilemmas and problematic ethical decision-making among helping professionals by using interpretative phenomenological analysis (IPA). We conducted semi-structured interviews with five female respondents who were practicing psychologists specializing in counselling and school psychology at the time of data collection. The results showed that ethical dilemmas described in the professional literature usually occur in psychological practice, but in reality, they seldom appear as a pure conflict between two ethical principles. Our findings may contribute to understanding how professionals behave and what they experience in situations when they have to choose which of the competing guidelines or moral principles to prioritise.

Keywords: ethical dilemmas; ethical decision-making; qualitative research; helping professions; professional ethics

1 Úvod

Pomáhajúce profesie, medzi ktoré možno začleniť povolania v oblasti psychológie, poradenstva, sociálnej práce, medicíny, psychiatrie, ošetrovateľstva, fyzioterapie, pracovnej terapie, učiteľstva či vzdelávania (Americká psychologická asociácia, 2018), sú vysoko cenené preto, lebo ich pôsobenie nespočíva len v sterilnej aplikácii, či už odborných vedomostí, alebo pracovných postupov. Odlišujú sa od iných druhov profesií najmä takými kľúčovými atribútmi, akými sú profesijná etika a altruizmus (Beaton, 2022). Profesijnú etiku možno vnímať ako zavedený súbor pravidiel, ktoré upravujú všeobecné povinnosti profesionála a regulujú jeho vzťah k svojim klientom, kolegom, ako aj širokej verejnosti (Gagelmann, 2022). Z toho dôvodu jednotlivé pomáhajúce profesie konštituujú etické kódexy s cieľom podporovať,

usmerňovať či udržiavať také správanie svojich členov, ktoré bude viesť k dôvere, transparentnosti, rešpektu voči profesii a súčasne zvýši jej spoločenské postavenie (Cottone et al., 2021). Avšak samotná existencia etických kódexov nie je zárukou ich relevantnosti pri prijímaní morálnych rozhodnutí (Gagelmann, 2022). Stanovujú len minimálne normy, pod ktoré pracovníci príslušnej profesie nesmú klesnúť, preto nech sú etické kódexy akokoľvek náležité či nápomocné, nestačia, aby ich viedli pri každodenných etických rozhodnutiach (Barnett, 2019; Knapp & Fingerhut, 2024; Schweigert, 2007). Podporu v rámci etického rozhodovania, ktorú niekedy nemusia poskytnúť etické kódexy, môžu poskytnúť etické princípy. Tieto princípy predstavujú všeobecné zásady, ktorých zámerom je inšpirovať a viesť pracovníkov pomáhajúcich profesií k najvyšším etickým

ideálom, ako aj aspiračným cieľom profesie (Behnke, 2004; Johnson et al., 2022; Nezu, 2020). Autonómia, spravodlivosť, dobročinnosť či neškodnosť tvoria štyri základné princípy profesijnej etiky. Každý z nich je nutné chápať ako „*prima facie*“ povinnosť, ktorá musí byť dodržaná, pokiaľ nie je v konkrétnom prípade v rozpore s iným princípom. Úsilím profesionálov je konať vždy v najlepšom záujme klienta, preto v prípade kolízie etických princípov musia preskúmať príslušnú váhu konkurenčných „*prima facie*“ povinností, a to na základe obsahu aj kontextu (Varkey, 2021; Suarez et al., 2023).

Etická dilema je definovaná ako situácia, kedy sa profesionáli domnievajú, že rozumejú logickým a prijateľným aspektom všetkých etických princípov, ktoré musia zvážiť, no nedokážu sa rozhodnúť, ktorý z týchto princípov si vybrať, nakoľko každý z nich má svoje silné morálne opodstatnenie (Camadan et al., 2021; Lefkowitz, 2021). Z predošlých štúdií venujúcich sa etickým dilemám v pomáhajúcich profesiách vyplýva, že jednotlivé etické dilemy môžu súvisieť s rôznymi profesionálnymi či osobnými problémami, ktoré sa v praxi zväčša prelínajú. Často ide o vlastný záujem, osobné a pracovné povinnosti, stresujúce faktory, ako napríklad emocionálne či fyzické ohrozenie alebo kognitívne preťaženie. Každá profesia vytvára vlastnú kompiláciu doménovo špecifických etických dilem (Lefkowitz, 2021). No najbežnejšie sa v rámci odbornej literatúry uvádzajú: dôvernosť a súkromie, informovaný súhlas, právo na sebaurčenie, morálne či náboženské presvedčenie, administratívne záležitosti, profesionálne hranice a viacnásobné vzťahy. Zo súčasných výskumov vyplýva, že etické dilemy môžu taktiež súvisieť s rozmachom IKT a poskytovaním služieb v online prostredí (Barnett, 2019; Chatzifotiou & Papouli, 2022; Lefkowitz, 2021; Reamer, 2021).

Etika sa stala dôležitou súčasťou praxe pracovníkov pomáhajúcich profesií a nemožno ju považovať len za akýsi súbor vonkajších obmedzení toho, čo profesionáli môžu či nemôžu robiť (Varkey, 2021). Z etického omylu sa profesionál častokrát zotavuje ťažšie ako z bežného omylu. Zatiaľ čo obyčajné zlyhanie profesionála môže ukázať na určité nedostatky v jeho poznatkoch či pozornosti, etické zlyhanie podfarbuje vnímanie všetkého, čo robí a zároveň vedie k pochybnostiam o jeho charaktere (Pastin, 2013). Nevyriešené a pretrvávajúce etické dilemy, ktorým profesionáli vo svojej praxi čelia, môžu zapríčiniť aj ďalšie problémy, ako napríklad rozvoj morálnej tiesne. Morálna tieseň, asociovaná s úzkosťou, smútkom alebo pocitom bezmocnosti, môže narušiť vnútornú integritu profesionálov a následne viesť k nespokojnosti, sebakritike, citovej otupenosti, neangažovanosti až napokon k syndrómu vyhorenia (Jansen et al., 2022).

Na základe rešerše odbornej literatúry je zrejmé, že obsahová stránka etických dilem je v populácii pracovníkov pomáhajúcich profesií pôsobiacich na Slovensku do značnej miery nedostatočne preskúmanou oblasťou, a to aj napriek ich evidentnému vplyvu na profesionálnu

prax. Okrem toho, iba nepatrné množstvo z dostupných štúdií, ktoré boli relevantné pre náš výskum malo kvalitatívny fenomenologický charakter.

Naším cieľom bolo pomocou kvalitatívneho prístupu preskúmať obsah etických dilem a etického rozhodovania u pracovníkov pomáhajúcich profesií a našimi zisteniami prispieť k rozšíreniu terajších poznatkov o tematických doménach, ktoré sú pre profesionálov obzvlášť eticky citlivé či problematické.

2 Metóda

2.1 Výskumná vzorka

S využitím účelového výberu sme pri nábere respondentov venovali pozornosť tomu, aby výskumná vzorka bola homogénna (v zmysle špecializácie účastníkov) a aby jej veľkosť pokryla požadované minimum nami zvoleného prístupu kvalitatívneho výskumu, ktoré s prihliadnutím na pozíciu hlavného autora ako začínajúceho výskumníka predstavujú aspoň traja respondenti (Smith et al., 2022). Potenciálnych respondentov sme oslovili prostredníctvom e-mailu, v ktorom im boli poskytnuté úvodné informácie týkajúce sa cieľa tohto výskumu. Nábor účastníkov pokračoval, kým sa nedosiahla saturácia údajov, ktorá je vzhľadom na obsiahlosť výskumnej témy ponímaná v praktickom zmysle, a teda mali sme dostatok údajov potrebných pre analýzu a v prepisoch nahrávok sme neobjavili žiadne nové významové jednotky.

Vzorka zahŕňala päť respondentiek so špecializáciou v oblasti poradenskej a školskej psychológie, ktorým sme z dôvodu zachovania anonymity priradili pseudonymy: Petra (6 rokov praxe), Soňa (12 rokov praxe), Ema (4 roky praxe), Ivana (polroka praxe) a Lucia (rok praxe).

2.2 Etické aspekty

Aby boli zachované dôležité zásady etického výskumu, od všetkých respondentiek sme v písomnej forme získali informovaný súhlas, ktorým vyjadrili svoju ochotu a slobodnú vôľu participovať na výskume za stanovených podmienok.

2.3 Zber údajov

Za výskumný nástroj sme si zvolili pološtruktúrovaný rozhovor. Zber dát prebiehal vo februári 2024. O dátume, čase či mieste konania rozhovorov rozhodovali respondentky. Jednotlivé rozhovory trvali približne od 20 do 50 minút a boli zvukovo nahrávané. Riadili sme sa vopred pripravenými kľúčovými otázkami, no popritom sme sa venovali aj témam, ktoré vzišli z rozhovoru a ktoré sa javili ako relevantné pre náš výskum. Otázky boli orientované na subjektívnu skúsenosť respondentiek s etickou dilemou vo všeobecnej rovine, napríklad: „*Existujú pre Vás háklivé témy, s ktorými sa*

v praxi stretávate a sú pre Vás nepríjemné? Kedy zvažujete etickosť týchto tém?“

2.4 Analýza údajov

Údaje sme analyzovali pomocou interpretatívnej fenomenologickej analýzy (IPA), ktorá je všeobecne uznávanou a dobre zavedenou metódou kvalitatívneho výskumu so zameraním na pochopenie prežitej osobnej skúsenosti. IPA zaujíma fenomenologické, hermeneutické a idiografické stanovisko, ktoré cez optiku jednotlivcov ozrejmuje, ako oni dávajú zmysel svojim skúsenostiam, ako ich prežívajú a ako o nich rozprávajú (Rodger & Smith, 2025).

Zvukové nahrávky rozhovorov sme anonymizovali a doslovne prepísali za pomoci textového editora Microsoft Word. Po opakovanom čítaní a dôslednom oboznámení sa s materiálom sme si vypracovali prvotné poznámky. Využili sme hovorový štýl respondentiek a zamerali sa na kľúčové slová či výrazy ako etika, etická dilema, citlivá téma, rozhodnutie a podobne. Časti textu, v ktorých nebola téma etických dilem explicitne rozvinutá, boli odložené na neskoršiu analýzu. Ďalej sme naše poznámky transformovali do kódov, ktoré vyjadrovali charakteristiky správania a prežívania vlastných skúseností respondentiek s etickými dilemami. Postupným zlučovaním kódov na základe ich vnútorných súvislostí a podobnosti sme vytvorili kategoriálny systém. Po individuálnej analýze nasledovala krížová analýza, v rámci ktorej boli medzi jednotlivými prípadmi identifikované podobnosti, rozdiely, vzájomné vzťahy či opakujúce sa témy.

2.5 Reflexivita

Reflexivita zintenzívňuje objektivitu od získavania údajov až po ich interpretáciu (Smith et al., 2022). Preto sme sa po celý čas výskumu riadili zásadou demonštrovať skúsenosti respondentiek pomocou nezaujatých

analýzy a interpretácie. Zber údajov a ich analýza boli realizované hlavným autorom, ktorý bol v období konania výskumu študentom bakalárskeho stupňa štúdia na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach v odbore psychológia. Jeho interakcie vo výskume neboli ovplyvnené osobnou skúsenosťou, ale len teoretickými poznatkami o skúmanej téme. S respondentkami sa dovtedy osobne nepoznal. Jeho študijné zameranie a profesia respondentiek uľahčili nadviazanie vzťahu. Niektoré z nich mohli počas rozhovoru cítiť tlak, že sa od nich očakáva preukázanie znalostí z profesijnej etiky, prípadne, že sú hodnotené, čo mohlo byť spôsobené jeho nedostatkom skúseností s vedením výskumného rozhovoru.

3 Výsledky

Prostredníctvom kvalitatívnej analýzy piatich pološtruktúrovaných rozhovorov sme identifikovali šesť hlavných tém asociovaných s obsahom etických dilem u pracovníkov pomáhajúcich profesií. Štyri kľúčové témy vznikli abstrakciou subtém založených priamo na výpovediach respondentiek. Identifikované nadradené témy a subtémy sú prehľadne uvedené v [tabuľke 1](#).

Nebolo prekvapením, že sa etické úvahy našich respondentiek spájali so všeobecnou povinnosťou psychológa robiť za všetkých okolností nezávislé, spoľahlivé a zodpovedné rozhodnutia (Slovenská komora psychológov, 2016). Vo výsledkoch predkladáme doslovné vyjadrenia, ktoré najlepšie ilustrujú skúmaný fenomén. Avšak [...] predstavuje redakčné vynechanie, aby sa zamedzilo odhaleniu identity respondentiek.

3.1 Oznamovacia povinnosť

Podľa Etického kódexu psychológa: „Každý psychológ je povinný oznámiť príslušným orgánom podozrenie z hrubého alebo krutého zaobchádzania a týrania

Tab. 1 Hlavné témy a subtémy rozhovorov so zameraním na obsah etických dilem a problematického etického rozhodovania u pracovníkov pomáhajúcich profesií

Hlavné témy	Subtémy
Oznamovacia povinnosť	- Rozhodovanie o pravdivosti sprostredkovaných informácií - Obavy zo spôsobenia ujmy klientovi - Dôvera verus občianska poslušnosť - Vyhýbanie sa sebapoškodeniu vyplývajúcemu z nahlásenia
Moc verus pomoc	
Informovaný súhlas	- Viacstranné záujmové pole ako prekážka dobročinnosti - Krajné riešenia
Konflikt identity	- Hierarchia rolí - Rešpekt voči vlastnému svedomiu
Hraničné otázky a problémy s láskavosťou	
Pracovná klíma a administratívny tlak	- Riešenie nevhodného správania druhých - Tlak zo strany nadriadeného

klienta, a to najmä maloletej osoby a osoby zbavenej spôsobilosti na právne úkony“ (Slovenská komora psychológov, 2016, s. 5). Uvedené subtémy hovoria o tom, akým etickým výzvam čelili naše respondentky, keď boli konfrontované s oznamovacou povinnosťou.

3.1.1 Rozhodovanie o pravdivosti sprostredkovaných informácií

Na prvý pohľad sa táto subtéma môže niekomu javiť ako rozhodovanie o tom, či sa na danú situáciu vzťahuje oznamovacia povinnosť alebo nie. Z etického hľadiska je však vyjadrením toho, že psychológ má morálnu zodpovednosť správne posúdiť možné riziká a súčasne má aj povinnosť znášať dôsledky svojich rozhodnutí:

„Ak by som sa dozvedela o niečom počas rozhovoru s klientom [...], že je tam nejaké týranie dieťaťa doma alebo niečo také, tak mám zo zákona ohlasovaciu povinnosť. Ale tam tiež musím rozlišovať a tam vznikajú etické dilemy. [...] Je tam etický problém, že keď Vám niekto povie niečo také, Vy máte akoby len sprostredkované informácie. [...] Vy musíte zvažovať, či to, čo ste počuli, je pravda alebo nie je pravda. Do akej miery tam naozaj je to dieťa ohrozené... a to sa ťažko posudzuje. Čiže to sú tie etické dilemy, kedy to riešiť, kedy neriešiť [...]“ (Soňa).

3.1.2 Obavy zo spôsobenia ujmy klientovi

Oznamovacia povinnosť má klienta primárne chrániť. Avšak, ako už názov druhej subtémy napovedá, psychológ k nej musí pristupovať obozretne, pretože paradoxne, splnením si tejto povinnosti môže klientovi napokon uškodiť:

„Pokiaľ by sa násilie týkalo detí, tak ja mám povinnosť nahlásiť to... ale to je skôr taká dilema. Deti mi hovoria o tom, že sa vyskytuje napríklad násilie medzi rodičmi. [...] Mohla by som to ohlásiť, ale... je to presne tá dilema, do akej miery by to skôr poškodilo tomu dieťaťu, aby nebolo náhodou odobraté z rodiny a neskončilo to ešte horšie“ (Ivana).

3.1.3 Dôvera verus občianska poslušnosť

Tretia subtéma vyjadruje to, že oznamovacia povinnosť je ustanovená zákonom a týka sa tých informácií, ktoré psychológ získa od svojho klienta. Z toho dôvodu splniť si túto povinnosť v podstate znamená zradiť klientovu dôveru:

„Etická dilema spočíva v tom, že žiaci sú neplnoletí. Prichádzajú s dôverou, ale život ohrozujúce situácie som povinná riešiť a oznámiť to [...]. Tú dôveru si človek potrebuje vytvoriť, ale sú niektoré situácie, ktoré jednoducho musím odkonzultovať s rodičom, keď potrebujem pomôcť dieťaťu a dotvoriť si obraz tej situácie. [...] ak ide o život ohrozujúcu situáciu, ja musím informovať rodiča, že sa niečo deje. [...] Nie je to vždy jednoznačné a vždy ľahké“ (Ema).

Skúsenosť s rozhodovaním o tom, čo má v týchto situáciách väčšie morálne opodstatnenie opísala aj Lucia:

„Riešila som etickú dilemu, či niečo nahlásiť alebo nenahlásiť. Prišla za mnou žiacka s tým, že má problém, že si píše s nejakým chlapcom. Ten chlapec [...] on sa jej začal nepriamo vyhrážať, že si niečo spraví. [...] Zvažovala som, čo vlastne robiť. Mohla som sa jej priamo opýtať na jeho meno. Myslím si, že ona by nevedela, čo je za tým. Možno by mi povedala to meno a ja by som mohla ísť za riaditeľom, že mám takú indíciu. [...] Lenže moja dilema bola, že či staviť na ten vzťah medzi psychológom a žiačkou, či staviť na tú dôveru. Alebo naopak, ju kvázi podraziť a stratiť jej dôveru, ale zachovať sa z toho právneho hľadiska tak, že proste mám povinnosť nahlásiť, keď je niekto v nebezpečenstve, aj keď by to nebolo úplne priame. To bolo také ťažké pre mňa.“

3.1.4 Vyhybanie sa sebapoškodeniu vyplývajúcemu z nahlásenia

Štvrtá subtéma vypovedá o tom, že oznamovacia povinnosť predstavuje pre psychológa úskalie aj preto, že si uvedomuje, že splnením tejto povinnosti sa môže napokon on sám dostať do problémov:

„Minule som akurát riešila, že je tam možné ohrozenie dieťaťa a že či to treba nahlásiť... ale to bolo také komplikovanejšie... [...] Tam je to tiež také, že treba zvažovať, pretože ak už nahlásite niečo, tak už potom sa to musí riešiť. Rieši to polícia. Musíte ísť možno na súd. A problém nastane vtedy, ak tú výpoveď klient stiahne. [...] A potom Vy máte problém, prečo ste to ohlásili, keď vlastne nikto nemá problém. Preto je to také citlivé, toto nahlasovanie. Vy si musíte byť naozaj istý. [...] Potom sa to s Vami vlečie, môžete mať z toho problémy“ (Soňa).

3.2 Moc verus pomoc

Táto kľúčová téma hovorí o asymetrii vzťahu, vplyve rozdielu kontroly a moci medzi psychológom a klientom. Podľa Etického kódexu psychológa: „Psychológ si musí byť vedomý svojho postavenia, svojej úlohy v spoločnosti a svojho vplyvu na okolie“ (Slovenská komora psychológov, 2016, s. 4).

Aj keď respondentky rešpektovali právo klientov vykonať vlastné rozhodnutie, etický konflikt spočíval v ich nadradených úsudkoch o tom, ktoré z možných riešení by bolo pre ich klientov lepšie:

„Častokrát prídu klienti, [...] ktorí nemajú príjem, ale majú nejaké dlhy. Veľa z nich sú nastavení na to, že oni chcú ísť do bankrotu... [...] A etická dilema spočíva v tom, že [...] my za nich nerozhodujeme, ale niekedy viete ovplyvniť toho klienta [...] Je tam tá etická dilema, či mu povedať: „OK, choďte do bankrotu“ alebo ho tlačiť do toho, že: „Splácajte po troške.“ [...] V niektorých prípadoch, keď začne platiť, porušia sa tam nejaké lehoty. Potom už sa nemôže odvolávať [...] už sa to potom nedá zastaviť... [...] Takže je to také citlivé, tá dilema, že či ísť tou cestou alebo nie“ (Soňa).

To, že nezhoda medzi rešpektovaním autonómie detského klienta a motívom mu paternalisticky pomôcť

môže u psychológa vyvolať etickú dilemu dokazuje aj skúsenosť Ivany:

„Na jednom sedení jeden žiak naznačil, že je inak orientovaný, ale nerozvíjal to. Rozvíjal iné témy a ja som sa k tomu už nevrátila. Je pravda, že párkrát som rozmýšľala, či tú tému mám otvoriť, ale na druhej strane... či on neľutuje, že mi to povedal na začiatku. [...] je pravda, že častejšie o tom rozmýšľam, či to mám otvoriť ja alebo to nechať na neho.“

3.3 Informovaný súhlas

Podľa Etického kódexu psychológa: „Psychológ je povinný získať informovaný súhlas klienta, jeho zákonného zástupcu alebo splnomocneného zástupcu pred poskytnutím psychologické služby v zmysle platných právnych predpisov“ (Slovenská komora psychológov, 2016, s. 5). Nasledujúce subtémy vypovedajú o tom, akým etickým dilemám čelili naše respondentky, keď splnenie tejto povinnosti pre ne predstavovalo problém.

3.3.1 Viacstranné záujmové pole ako prekážka dobročinnosti

Prvá subtéma vyjadruje to, že spolupráca troch zúčastnených strán (psychológ – rodič – dieťa) sa môže stať etickou dilemou v prípade, ak rozhodovacia právomoc rodičov a záujmy detského klienta stoja proti sebe:

„Jedna žiačka ma oslovila, že by chcela ku mne chodiť. Triedna učiteľka ma upozorňovala, že tam bude problém s mamkou, že ona ani nekomunikuje. Ja som jej písala cez EduPage, vôbec na to nereagovala. Tak som aspoň skúsila poslať jej po tej žiačke informovaný súhlas. [...] Lenže ani cez ten súhlas mi to nevyšlo“ (Lucia).

Respondentky taktiež uviedli, že popri ťažkostiach so získavaním informovaného súhlasu sa pokúšajú vyhnúť situáciám, ktoré by mohli viesť k narušeniu citovej podstaty vzťahu medzi nimi a ich detskými klientmi:

„Jedna žiačka... tam je taký ten kľúčový problém morálny alebo etický. [...] Násilnícky otec, alkoholik a nechce, aby jeho dcéra vyhľadávala akúkoľvek pomoc. Tá dcéra má určité vážnejšie psychické symptómy, ktoré sa prejavujú a kde by už bola vhodná aj psychiatrická starostlivosť. Ale ona sa to sama bojí doma povedať [...]. Ja mám od matky podpísaný informovaný súhlas, že pracujem s dieťaťom. Ale na to, aby ona mohla podstúpiť nejakú psychiatrickú liečbu, potrebovala by som ďalší súhlas a aby o tom vedeli obaja rodičia. A to je taký problém teraz [...], či to rodičom navrhnúť, alebo vyhovieť jej požiadavkám [...] Chodí pravidelne, ale nechce podstúpiť ďalšie kroky, ktoré by akokoľvek znamenali, že do toho zatiahne rodičov“ (Ivana).

Lucia obdobnú skúsenosť popísala nasledovne: „Informovaný súhlas som v podstate nemala. Ja to robím väčšinou tak, aspoň z toho, čo som sa dočítala, aj som sa radila s ostatnými, že jedno, maximálne dve stretnutia môžem urobiť bez súhlasu rodiča, ale potom už musím kontaktovať rodiča. [...] Čiže ona, keď prišla prvýkrát,

nevedela som, že čo. [...] Vyjadrila sa, že nechce, aby sa to dostalo k rodičom, nechcela to vôbec s nimi riešiť. [...] Nechcela, aby vôbec niekto videl, že išla za mnou. [...] Vravela som jej, že potrebujem ten súhlas, že jeden, dvakrát sa môžeme stretnúť, ale že potom budem potrebovať súhlas. Na druhej strane som ju nechcela vyplašiť [...].“

3.3.2 Krajné riešenia

Druhá subtéma v nadväznosti na vyššie uvedené skúsenosti vypovedá o tom, že keď je v stávke blaho detského klienta, psychológ sa v určitej chvíli, hoci aj s minimálnym osobným rizikom, musí rozhodnúť konať skrze najlepšie dostupné zákonné prostriedky. Jednotlivé výpovede respondentiek chronologicky nadväzujú na vyššie opísané situácie:

„Tam som zvažovala, že akým spôsobom to obísť, keď tá mama vyslovene nesúhlasí. [...] Tak mi vtedy napadlo, že keď nemám súhlas na individuálnu prácu s dieťaťom, tak aspoň takto skupinovo [...]. Na tie skupinové aktivity nepotrebujem súhlas. [...] Je to výhoda, že sa dostanem ku žiakom, ku ktorým sa neviem dostať individuálne“ (Lucia).

Ivana sa daný prípad usilovala riešiť nasledovne:

„Hľadáme také cesty, aby možno vedela spolupracovať iba s jedným rodičom, s tým ochotnejším a toho druhého rodiča, ktorý je nie úplne v ideálnom vzťahu so zvyškom rodiny, akoby vynechala z tohto procesu rozhodovania.“

Lucia sa svoju etickú dilemu snažila riešiť logickou argumentáciou:

„Ako... ja by som nemusela rodičom úplne povedať presne dôvod, že kvôli čomu, ale jednoducho súhlas so stretnutiami potrebujem.“

3.4 Konflikt identity

Štvrtá identifikovaná hlavná téma potvrdila to, že roly, osobné hodnoty, ako aj rešpekt voči vlastnému svedomiu majú silný vplyv na etické rozhodovanie psychológa. Hoci predkladané výpovede nie sú typickými etickými dilemami, z jednotlivých rozhovorov vyplynulo, že respondentky ich za dilemy považujú, keďže aplikácia hodnôt a princípov, ktoré musia v rámci svojej profesie dodržiavať, nie je pre ne vždy jednoduchá.

3.4.1 Hierarchia rolí

Jadro tejto subtémy spočíva v myšlienke, že kolidujúce roly majú pre jednotlivca rôznu hodnotu:

„Tento konflikt je stále prítomný, vzhľadom na to, že aj ja sama som matka. Je to biologicky dané. Snažím sa na tom pracovať, ale nedá sa tomu úplne vyhnúť. [...] psychológom som až na tretej úrovni. V prvom rade som matka, manželka a až potom psychológ“ (Ema).

3.4.2 Rešpekt voči vlastnému svedomiu

Táto subtéma hovorí o tom, že roly, ktoré zastávame sú asociované s našimi osobnými hodnotami. Práve preto môžu morálne hodnoty, na ktorých je postavená

náboženská identita, viesť k prežívaniu konfliktu identity:

„[...] potom je tu ešte ďalšia rovina tých etických dilem. [...] keď príde klient, ktorý zastáva úplne iné názory ako Vy. [...] keď útočí na kresťanstvo, [...] ale až tak, že zle, proste... tak radikálne a ja som katolíčka. [...] ja to beriem tak, že ja som v tej profesionálnej role, že tu nie som ako katolíčka, ja tu som ako psychológ. [...] Ale zároveň sa musím odstrihnúť od toho, čo mi hovorí. OK, má názor, s ktorým nesúhlasím. Ale už čo... čiže je tam tá etika“ (Soňa).

Soňa zároveň uviedla, že etickosť rešpektu voči vlastnému svedomiu spočíva v tom, že psychológ musí byť schopný rozpoznať moment, kedy už nedokáže spolupracovať s klientom tak, aby to bolo pre klienta prospešné:

„Aj tá hranica, kde ešte dovolíte klientovi, aby znehodnotoval Vaše hodnoty, je taká [...] tá etika spočíva aj v tom, že ak klient zájde za tú moju stanovenú hranicu, tak ja som povinná vlastne mu povedať, že už nie som schopná s ním spolupracovať [...] ak ja som ohrozená nejakým spôsobom, musím ukončiť tú spoluprácu, a to je tiež taká dilema. Musím vedieť, kedy je to nad moje sily, presahuje to nejaký môj názor na klienta, ovplyvňuje moju prácu s ním.“

3.5 Hraničné otázky a problémy s láskavosťou

Aj napriek tomu, že sa láskavosť považuje za pozitívnu charakteristiku a v pomáhajúcich profesiách sa veľmi cení, vyžaduje si zvládnutie mnohých hraničných otázok súvisiacich s rozlíšením profesionálneho a osobného vzťahu. Téma vyjadruje to, že vedľajšie účinky láskavosti môžu mať aj etické dôsledky, preto si zaslúžia morálnu úvahu:

„Jedna vec, taká, na čo si už dávam pozor... ale niektoré veci sa nedajú vrátiť späť... tak to sa týka hlavne poskytovania osobného telefónneho čísla. To som urobila raz, keď som tam nastúpila. Ani som nerozmýšľala nad tým, že by sa to nesmeli alebo niečo také. No a potom mi tá mamička vyvolávala vkuse. [...] To bolo aj veľmi nepríjemné. [...] Už si nepamätám, či som jej prestala dvíhať telefón, alebo či som ju iba požiadala nech ma už nekontaktuje... [...] ale vtedy som si povedala, že už nikdy nedám svoje osobné číslo“ (Petra).

Aj napriek predošlej nepríjemnej skúsenosti, sa Petra kvôli svojej láskavosti znovu ocitla v situácii, nad ktorou mala malú, respektíve takmer žiadnu kontrolu: „Keď bol covid, tak som druhýkrát dala svoje číslo... [...] ja som sa strašne stránila... ale sme mali konzultácie cez Skype. [...] No a jej nešlo zapnúť ten Skype. [...] Troška menej technicky zdatná mamička. A ona ma vtedy poprosila, či mi môže zavolať, aby som jej vysvetlila, čo má potúkať. Tak som povedala, že dobre. Ale potom do budúcnosti, keď bude potrebovať, nech aj tak kontaktuje náš firemný telefón... Ale samozrejme, nie je to úplne tak [...] keď sa stane, že neprídu, že ochorejú, že stoja v zápche

alebo budú meškať, všetky tieto informácie by mali ísť cez ten firemný telefón a ona ich píše mne. [...] nezvyknem reagovať... alebo reagujem: „Prosím, napíšte to na ten firemný telefón.“ Ale... tak asi.“

3.6 Pracovná klíma a administratívny tlak

Školský psychológ sa okrem Etického kódexu psychológa musí riadiť aj Etickým kódexom pedagogických a odborných zamestnancov, podľa ktorého nesmie ignorovať či tolerovať neetické správanie svojich kolegov a zákonnými prostriedkami má podniknúť aktívne kroky vedúce k náprave ich správania (Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, 2023).

3.6.1 Riešenie nevhodného správania druhých

Prvá subtéma ozrejmuje prežitú skúsenosť respondentiek s riešením konfliktu medzi vlastným presvedčením a nevhodným správaním ich kolegov:

„Je ešte taká situácia, čo mne sa úprimne nepáči z hľadiska etiky, ale videla som, že to robia učiteľky. [...] Je tam žiak, s ktorým sa im nepracuje ľahko [...] učiteľky si vybudovali taký nie úplne priaznivý vzťah s matkou toho chlapca. Keď sú spolu, sú takí nepríjemní, jedna strana na druhú [...] učiteľky si overovali informácie, ktoré im hovorí matka, cez rôzne osobné zdroje. [...] Nie som si tým istá, či by som ich mala napomenúť. [...] Nesúhlasím s takýmto overovaním... ale nehovorila som konkrétne, že s tým majú prestať“ (Ivana).

Povinnosť podniknúť kroky vedúce k náprave neetického správania kolegu bola etickou dilemou aj pre Luciu:

„To je ďalšia dilema. Keďže som to robila v spolupráci s triednou učiteľkou [...] ona sa tiež do toho zapájala... niekedy sa zapájala nie úplne vhodným spôsobom. [...] A už to išlo do takého negatívneho. [...] A vtedy som mala aj dilemu, že na jednej strane si vážim učiteľku [...] na druhej strane z toho psychologického hľadiska nie vždy reaguje dobre... a tam mám veľkú dilemu, či jej to povedať. [...] Nechcem sa jej dotknúť, uraziť ju. [...] Troška sa aj obávam, že čo ak sa tie intervencie minuli účinku aj kvôli tomu, že týmto svojim spôsobom zasahovala nie vždy vhodným spôsobom. Takže to je tiež taká ďalšia dilema.“

3.6.2 Tlak zo strany nadriadeného

Druhá subtéma vypovedá o tom, že vnímanie danej situácie, ako aj etickosť rozhodovania môžu byť nepriaznivo ovplyvnené enormným tlakom v dôsledku účinku stresu alebo pocitu naliehavosti konať:

„Išlo o krízovú situáciu, čo som si tiež až neskôr uvedomila. [...] prišiel za mnou riaditeľ so zástupkyňou, že toto sa tam stalo a že mám to ísť vyriešiť a nájsť vinníka alebo prípadne nejakým spôsobom tam niečo spraviť. Išla som tam, bolo to aj veľmi stresujúce. Tiež som nevedela, či robím dobre, či reagujem správne. [...] potom aj tlačil na také vyjadrenie, že čo som zistila... [...] Čiže vtedy

*tam bol taký tlak, že stala sa taká vec, tak tam vyšle-
me psychológa nech to vyrieši. Ale ja som si až spätne
uvedomila, že to nebolo úplne v mojich kompetenciách.
[...] spätne som si uvedomila, že asi som... jednak som
nemala ísť sama do tej triedy a mala som najprv kon-
taktovať Centrum poradenstva a prevencie a s nimi sa
poradiť. [...] Keď som si to celé uvedomila, už bolo aj
potom“ (Lucia).*

3.7 Ďalšie zistenia

Okrem nadradených tém priniesli rozhovory aj iné zaujímavé zistenia. Respondentky napríklad uviedli, že v ich etickom rozhodovaní zohráva rolu aj ich osobnosť a skúsenosti:

„[...] stále zvažujem, čo by som ešte inak mohla urobiť. To vyplýva z mojej povahy [...] zvažujem, že či sa to nedalo ešte lepšie... [...] Skôr je to aj o tej skúsenosti aj o tom, aká je človek povaha... Čím viac mám skúseností s klientami, tým viac som potom kludnejšia“ (Soňa).

Lucia sa vďaka svojim skúsenostiam stáva viac nezávislou pri rozhodovaní:

„Mám pocit, že čím som tam dlhšie, tak tým menej potrebujem rady, čo je asi prirodzené. Ako nabieram skúsenosti, tak si viem s tým poradiť aj sama.“

Veľmi zaujímavým zistením bolo, že etická dilema sa prijatím rozhodnutia nemusí skončiť:

„[...] tak veľa som pochybovala, či som sa rozhodla správne. [...] tak veľmi som pochybovala, že či aj napriek tomu, že som v podstate stavila na ten vzťah a na tú dôveru, či to bolo dostatočné... Či sa ona náhodou nezľakla [...] som tlačila na ten súhlas zo strany rodiča, tak ona už radšej neprišla... alebo že... napadali mi také myšlienky, že... čo ak ona sa teraz naďalej trápi s tou situáciou a sme to nijako nevyriešili. [...] možno som mala inak zareagovať... toto som dosť riešila vtedy... tak intenzívne“ (Lucia).

4 Diskusia

Zámerom tohto výskumu bolo s využitím interpretatívnej fenomenologickej analýzy (IPA) preskúmať špecifické aspekty etických dilem a problematického etického rozhodovania u pracovníkov pomáhajúcich profesií. Respondentky boli požiadané, aby obsérne rozprávali o svojich prežitých skúsenostiach, ktoré by nám umožnili čo najlepšie pochopiť skúmaný fenomén. Jednotlivé výpovede sa koncentrovali okolo šiestich hlavných tém: Oznamovacia povinnosť, Moc verus pomoc, Informovaný súhlas, Konflikt identity, Hraničné otázky a problémy s láskavosťou, Pracovná klíma a administratívny tlak.

Na základe výsledkov môžeme konštatovať, že etické dilemy, ktoré sú popísané v rámci odbornej literatúry sa v psychologickej praxi mnohokrát objavujú. Naše zistenia podporujú názor, že etické dilemy sa v reálnom živote málokedy javia ako čistý spor dvoch morálnych

princípov (Juujärvi et al., 2023). Z analýzy vyplynulo, že zahŕňajú v sebe aj bežné starosti, napríklad ako rozoznať pravdivú informáciu od nepravdivej, ako sa vysporiadať s vlastnými emóciami alebo ako zachovať lojalitu. Uvedené ťažkosti sa môžu zdať byť kognitívne jednoduché, avšak môžu byť psychicky ťažko riešiteľné, keďže psychológovia musia posúdiť dôsledky svojich rozhodnutí pre seba aj pre druhých (Juujärvi et al., 2023).

Zistili sme, že oznamovacia povinnosť vychádzajúca z trestnoprávných nariadení, s ktorou sa psychológovia pri výkone odbornej psychologickkej činnosti bežne potýkajú, môže byť dôvodom prežívania etických dilem. Analýza odhalila, že na to, aby sa zabránilo etickému omylu, nestačí, aby si psychológ položil otázky, či to, čo počul „je pravda alebo nie je pravda“, prípadne „kedy to riešiť, kedy neriešiť“. Je dôležité identifikovať aj iné relevantné riziko, akým je strata dôvery klienta, ku ktorej môže dôjsť v prípade, keď ide „o život ohrozujúcu situáciu“ a psychológ s úmyslom „pomôcť dieťaťu a dotvoriť si obraz tej situácie“, musí „informovať rodiča, že sa niečo deje“. V situáciách, kedy sa psychológovia stretávajú s oznamovacou povinnosťou, musia v kontexte dobročinnosti, ako aj neškodnosti dôkladne zvážiť, či nahlásením nedôjde k zhoršeniu súčasnej klientovej situácie („je to presne tá dilema, do akej miery by to skôr poškodilo tomu dieťaťu, aby nebolo náhodou odobraté z rodiny a neskončilo to ešte horšie“). Aj keď etické kódexy prihládajú na prípady, ktoré sú natoľko vážne, že si vyžadujú núdzový zásah (Geiderman & Marco, 2020), z analýzy vyplýva, že nájsť také riešenie, ktoré by bolo v súlade s právnymi predpismi aj etickou praxou nie je „vždy jednoznačné a vždy ľahké“.

Výsledky analýzy poukázali aj na etické dilemy spôsobené balansom medzi mocou a pomocou či premýšľaním o preberaní iniciatívy. Čím viac sú si psychológovia vedomí svojej pozície („my za nich nerozhodujeme, ale niekedy viete ovplyvniť toho klienta“), tým väčší vnútorný konflikt prežívajú. Očakáva sa, že budú v súlade s princípmi zodpovednosti a kompetencie využívať asymetrickú moc, ktorú majú nad klientom, eticky a altruisticky (Beaton, 2022).

Ďalšie výsledky poukázali na etické dilemy týkajúce sa povinnosti psychológa získať pred poskytnutím odbornej psychologickkej starostlivosti detskému klientovi informovaný súhlas rodiča alebo zákonného zástupcu. Podľa našich zistení sa u školských psychológov viacstranné záujmové pole javí ako obvyklá prekážka pri presadzovaní záujmov neplnoletých klientov. Dochádza k tomu predovšetkým vtedy, ak rodič „vôbec nereaguje“ a vyhyba sa spolupráci so školou alebo je k spolupráci ľahostajný (Papp & Vernarcová, 2023). Situácia sa môže stať zložitejšou, ak je to samotné dieťa, ktoré „nechce podstúpiť ďalšie kroky, ktoré by akokoľvek znamenali, že do toho zatiahne rodičov“. Aj napriek tomu, že deti nemôžu poskytnúť informovaný súhlas samy za seba, prípadne nie sú schopné presadzovať vlastné záujmy,

stále im patrí náležitý morálny ohľad (Spriggs, 2023). Toto tvrdenie môžu podporiť vyjadrenia našich respondentiek („som zvažovala, že akým spôsobom to obísť; hľadáme také cesty“) demonštrujúce cit pre povinnosť dosiahnuť pre klienta najlepší možný výsledok zakotvený v prelinajúcich sa morálnych princípoch, aj napriek zábranám pri získavaní informovaného súhlasu.

Dnešná spoločnosť od profesionálov požaduje, aby žonglovali s rôznymi identitami (Carminati & Héliot, 2022) a zápasili s hodnotami alebo normami správania, ktoré prislúchajú ich osobnej aj profesionálnej role. Analýza výsledkov načrtla, že školské psychologičky môžu pri práci s deťmi klientmi uprednostniť svoju osobnú rolu pred profesionálnou („psychológom som až na tretej úrovni; v prvom rade som matka, manželka a až potom psychológ“). Možno to zdôvodniť tým, že tie aspekty osobnej identity, ktoré psychologovia pokladajú za zlučiteľné so svojou profesiou (Dumas & Sanchez-Burks, 2015), ich môžu nabádať k tomu, aby pri práci s neplnoletými klientmi stavali do popredia rolu, s ktorou sa najviac stotožňujú (Atkinson, 2023). Z analýzy vyplynulo, že etickým dilemám čelia psychologovia aj v prípade, keď „príde klient, ktorý zastáva úplne iné názory“ alebo uznáva úplne iné hodnoty ako oni. V takejto situácii môžu pociťovať konflikt medzi klientovým právom na sebaurčenie a vlastným presvedčením (Symons, 2023). V kontexte viacerých identít sa predpokladá, že budú hľadať kontinuitu seba samého (Carminati & Héliot, 2022), že sa dokážu „od toho odstrániť“ a naplniť záväzky vyplývajúce z ich profesionálnej roly.

Ďalšie zistenia naznačujú, že niektoré etické problémy pramenia z úprimnej snahy psychologov byť nápomocní. Hoci altruistické gesto v podobe „poskytovania osobného telefónneho čísla“ klientom nemusí byť vo svojej podstate nutne neetické (Reamer, 2021), vyžaduje si obozretné zaobchádzanie.

Analýza potvrdila, že administratívny tlak má potenciálne negatívne psychické („stresujúce“) aj profesionálne dôsledky na školských psychologov. Najmä vtedy, ak sú nútení podriaďovať sa rozhodnutiam, ktoré jednostranne prijal niekto z pozície autority (Boccio et al., 2016). Administratívny tlak vedie k zhoršeniu kvality etického rozhodovania a k hľadaniu rýchlych riešení s obmedzeným ohľadom na ich riziká (Grace et al., 2020). Ukázalo sa, že etické dilemy môže u školských psychologov vyvolať aj spolupráca s učiteľmi. Tí sú z hľadiska odbornej kompetencie laikmi (Papp & Vernarcová, 2023), preto sa môže stať, že sa neraz v rámci intervencie angažujú „nie úplne vhodným spôsobom“. Ovplyvňovanie výchovných štýlov učiteľov alebo ich spôsobu komunikácie (Papp & Vernarcová, 2023) si však vyžaduje morálnu odvahu, čiže úmysel presadzovať spoločenské, ako aj etické normy bez ohľadu na negatívne sociálne dôsledky (Osswald et al., 2011). Analýza výsledkov preukázala, že stres, úzkosť, prípadne obavy

z novej izolácie od kolegov môžu narušiť tento úmysel, a hoci to v rozhovoroch nebolo vyjadrené explicitne, výrok („čo mne sa úprimne nepáči [...] ale nehovorila som konkrétne, že s tým majú prestať“) tomu nasvedčuje. V oblastiach, kde sú osobné morálne presvedčenia relatívne slabé, môžu morálne normy, určené tímovou atmosférou alebo zásadovým vedením, prevážiť nad záujmami jednotlivca (Ellemers et al., 2019).

Je nutné pripustiť, že závery tejto štúdie sú limitované jej metodologickými nedostatkami. Etické dilemy majú tak široký rozsah, že ich prakticky nie je možné preskúmať v rámci jedného výskumného projektu. Výskum na inej vzorke by mohol preukázať, že každá pomáhajúca profesia vytvára vlastnú kompiláciu etických dilem, či už kvôli rôznym skupinám klientov, alebo pracovným postupom. Náš výskum neposkytuje konkrétne odpovede na to, či sa správne etické rozhodnutia dajú najlepšie zdôvodniť úrovňou skúseností, typom osobnosti, prípadne kombináciou oboch. Na podporenie či prehĺbenie našich zistení je potrebný ďalší výskum. Napriek tomu sa domnievame, že tým, že ponúka bohaté, ako aj silne kontextové popisy, prispieva k rozšíreniu existujúcich poznatkov o tematických oblastiach, ktoré sú pre profesionálov obzvlášť eticky citlivé alebo problematické. Na záver by sme radi podotkli, že rozhovor ako výskumný nástroj bol zároveň príležitosťou na sebareflexiu, ako uviedli samotné respondentky.

5 Záver

Po uskutočnení piatich pološtruktúrovaných rozhovorov sme interpretatívnu fenomenologickou analýzou (IPA) identifikovali šesť kľúčových tematických domén, ktoré respondentky považovali za obzvlášť eticky citlivé vo svojej praxi. Analýza odhalila, že etické dilemy zahŕňajú v sebe okrem konfliktu viacerých morálnych princípov aj každodenné ťažkosti, napríklad ako rozpoznať pravdivú informáciu od nepravdivej, ako sa vyrovnávať s vlastnými pocitmi, prípadne ako zachovať lojalitu. Zaujímavým zistením bolo, že sa etická dilema po prijatí rozhodnutia nemusí skončiť.

Naším cieľom nebolo poukázať na etické zlyhania či pochybenia našich respondentiek. Kritické pohľady, ktoré sa však môžu vyskytnúť, by mohli podnieť diskusiu v profesionálnej komunite o špecifických etických výzvach a súčasne stimulovať ďalší výskum. Poznanie obsahu etických dilem by mohlo viesť k prijatiu odborného konsenzu vzťahujúceho sa na povinnosti psychologov v eticky problematických situáciách a tým napokon zvýšiť etické štandardy profesie.

Podakovanie

Autori by chceli vyjadriť svoju vďaku jednotlivcom, ktorí sa zúčastnili tejto štúdie.

Literatúra

- American Psychological Association. (2018, April 19). *helping professions*. APA Dictionary of Psychology. <https://dictionary.apa.org/helping-professions>
- Atkinson, W. (2023). Field theory, role theory and role conflict: Reappropriating insights from the past. *Journal of Classical Sociology*. <https://doi.org/10.1177/1468795X231208456>
- Barnett, J. E. (2019). The ethical practice of psychotherapy: Clearly within our reach. *Psychotherapy*, 56(4), 431–440. <https://doi.org/10.1037/pst0000272>
- Beaton, G. R. (2022). Why professionalism matters more than ever. *Social Science Research Network*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4196212>
- Behnke, S. (2004, April 1). APA's new Ethics Code from a practitioner's perspective. *Monitor on Psychology*, 35(4). <https://www.apa.org/monitor/apr04/ethics>
- Boccio, D. E., Weisz, G., & Lefkowitz, R. (2016). Administrative pressure to practice unethically and burnout within the profession of school psychology. *Psychology in the Schools*, 53(6), 659–672. <https://doi.org/10.1002/pits.21931>
- Camadan, F., Topsakal, C., & Sadıkoğlu, İ. (2021). An examination of the ethical dilemmas of school counsellors: opinions and solution recommendations. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 31(1), 76–93. <https://doi.org/10.1017/jgc.2020.16>
- Carminati, L., & Hélot, Y. (2022). Between multiple identities and values: Professionals' identity conflicts in ethically charged situations. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.813835>
- Cottone, R. R., Tarvydas, V. M., & Hartley, M. T. (2021). *Ethics and decision making in counseling and psychotherapy* (5th ed.). Springer Publishing. <https://doi.org/10.1891/9780826135292>
- Dumas, T. L., & Sanchez-Burks, J. (2015). The professional, the personal, and the ideal worker: Pressures and objectives shaping the boundary between life domains. *The Academy of Management Annals*, 9(1), 803–843. <https://doi.org/10.1080/19416520.2015.1028810>
- Ellemers, N., van der Toorn, J., Paunov, Y., & van Leeuwen, T. (2019). The psychology of morality: A review and analysis of empirical studies published from 1940 through 2017. *Personality and Social Psychology Review*, 23(4), 332–366. <https://doi.org/10.1177/1088868318811759>
- Gagelmann, C. T. S. (2022). Un método para el análisis de códigos de ética. *Opera*, 31, 157–172. <https://doi.org/10.18601/16578651.n31.09>
- Geiderman, J. M., & Marco, C. A. (2020). Mandatory and permissive reporting laws: obligations, challenges, moral dilemmas, and opportunities. *Journal of the American College of Emergency Physicians Open*, 1(1), 38–45. <https://doi.org/10.1002/emp2.12011>
- Grace, B., Wainwright, T., Solomons, W., Camden, J., & Ellis-Caird, H. (2020). How do clinical psychologists make ethical decisions? A systematic review of empirical research. *Clinical Ethics*, 15(4), 213–224. <https://doi.org/10.1177/1477750920927165>
- Chatzifotiou, S., & Papouli, E. (2022). Social workers dealing with ethical dilemmas in the course of their professional work: The Greek experience. *The British Journal of Social Work*, 52(8), 4795–4814. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcac084>
- Jansen, T.-L., Hem, M. H., Danbolt, L. J., & Hanssen, I. (2022). Coping with moral distress on acute psychiatric wards: A qualitative study. *Nursing Ethics*, 29(1), 171–180. <https://doi.org/10.1177/09697330211010246>
- Johnson, M. K., Weeks, S. N., Peacock, G. G., & Rodríguez, M. M. D. (2022). Ethical decision-making models: a taxonomy of models and review of issues. *Ethics & Behavior*, 32(3), 195–209. <https://doi.org/10.1080/10508422.2021.1913593>
- Juujärvi, S., Nummela, O., & Sinervo, T. (2023). Aspects of ethical conflicts and their implications for work-related well-being: A cross-sectional study among health and social care professionals. *Scandinavian Journal of Work and Organizational Psychology*, 8(1). <https://doi.org/10.16993/sjwop.176>
- Knapp, S. J., & Fingerhut, R. (2024). The legal floor and positive ethics. In S. J. Knapp & R. Fingerhut, *Practical ethics for psychologists: A positive approach* (4th ed., pp. 3–14). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000375-001>
- Lefkowitz, J. (2021). Forms of ethical dilemmas in industrial-organizational psychology. *Industrial and Organizational Psychology: Perspectives on Science and Practice*, 14(3), 297–319. <https://doi.org/10.1017/iop.2021.65>
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky. (2023, September 8). *Etický kódex pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov*. <https://www.minedu.sk/data/att/27372.pdf>
- Nezu, A. M. (2020). When psychotherapy is not working: Ethical considerations. *Cognitive and Behavioral Practice*, 27(4), 417–425. <https://doi.org/10.1016/j.cbpra.2020.05.006>
- Osswald, S., Frey, D., & Streicher, B. (2011). Moral courage. In E. Kals, & J. Maes (Eds.), *Justice and conflicts* (pp. 391–405). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-19035-3_24
- Papp, E., & Vernarcová, J. (2023, August 5). *Manuál začínajúceho školského psychológa*. <https://vudpap.sk/wp-content/uploads/2023/09/manual-zacinajuceho-skolskeho-psychologa.pdf>
- Pastin, M. (2013). *Make an ethical difference: Tools for better action*. National Geographic Books.
- Reamer, F. G. (2021). *Boundary issues and dual relationships in the human services* (3rd ed.). Columbia University Press. <https://doi.org/10.7312/ream19402>
- Rodger, D., & Smith, J. A. (2025). What is an interpretative phenomenological analysis case study? *Evidence-Based Nursing*, 0(0). <https://doi.org/10.1136/ebnurs-2025-104286>
- Schweigert, F. J. (2007). The priority of justice: A framework approach to ethics in program evaluation. *Evaluation and Program Planning*, 30(4), 394–399. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2007.06.007>
- Slovenská komora psychológov. (2016, Marec 11). *Etický kódex psychológa*. <https://www.komorapsychologov.sk/wp-content/uploads/2023/09/Eticky-kodex-psychologa.pdf>
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2022). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research* (2nd ed.). SAGE Publications.
- Spriggs, M. (2023). Children and bioethics: clarifying consent and assent in medical and research settings. *British Medical Bulletin*, 145(1), 110–119. <https://doi.org/10.1093/bmb/ldac038>
- Suarez, V. D., Marya, V., Weiss, M. J., & Cox, D. J. (2023). Examination of ethical decision-making models across

disciplines: Common elements and application to the field of behavior analysis. *Behavior Analysis in Practice*, 16, 657–671. <https://doi.org/10.1007/s40617-022-00753-1>

Symons, X. (2023). Why conscience matters: A theory of conscience and its relevance to conscientious objection in medicine. *Res Publica*, 29, 1–21. <https://doi.org/10.1007/s11158-022-09555-2>

Varkey, B. (2021). Principles of clinical ethics and their application to practice. *Medical Principles and Practice*, 30(1), 17–28. <https://doi.org/10.1159/000509119>

Informácie o autoroch

Adam HOMA*

Katedra psychológie, Filozofická fakulta,
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Moyzesova 9,
040 01, Košice, Slovenská republika,
adam.homa@student.upjs.sk

Podieľal sa na tvorbe dizajnu štúdie, vykonal rešerš
odbornej literatúry, realizoval zber a analýzu dát, podieľal
sa na napísaní článku.

Monika HRICOVÁ

Katedra psychológie, Filozofická fakulta,
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Moyzesova 9,
040 01, Košice, Slovenská republika,
monika.hricova@upjs.sk

Podieľala sa na tvorbe dizajnu štúdie, na analýze dát
a na napísaní článku.